

УДК 347.9

РОЗГЛЯД СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ – НАПРЯМ ОПТИМІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Андрій ГУЛИК

кандидат юридичних наук, суддя
Львівського окружного адміністративного суду

Стаття присвячена дослідженню процедур спрощення цивільного судочинства як одного з напрямів його вдосконалення. Відзначається, що цивільне процесуальне законодавство України прийняло в цілому ідею регламентації спрощеного порядку розгляду цивільних справ, що отримала сьогодні досить широке законодавче тлумачення в зарубіжних процесуальних системах різних типів. Водночас, проблема ефективності такого порядку, так само, як і його сутнісне наповнення, залишається ще не до кінця вирішеною. Обґрунтовується, що головне призначення будь-якого порядку розгляду цивільних справ – зручність і простота використання для учасників процесу в поєднанні з фундаментальними гарантіями правосуддя. Автор формулює тезу про те, що спрощення можливо, і навіть необхідно, щодо так званих нескладних категорій цивільних справ. У роботі відзначається, що саме малозначність цивільної справи є основою для формування правил спрощеного провадження.

Ключові слова: спрощене провадження, малозначні справи, справи незначної складності, судові процедури, судові засідання.

CONSIDERATION OF CASES UNDER THE SIMPLIFIED PROCEDURE AS A WAY OF OPTIMIZATION OF CIVIL PROCEDURE

Andriy GULYK

Ph.D. in Law, Judge of Lviv District Administrative Court

The article is the study of the procedures simplifying civil procedure as one of the ways of its improvement. It is noted that the civil procedural legislation of Ukraine has generally adopted the idea of regulating the simplified procedure for civil cases, which has received a rather broad legislative interpretation in foreign procedural systems of various types. At the same time, the problem of the effectiveness of this procedure, as well as its essential content, remains unresolved. It is substantiated that the main purpose of any procedure for considering civil cases is its convenience and ease of its use for the participants in the process in combination with the fundamental guarantees of justice. The author argues that this simplification is possible and even necessary for the so-called civil cases of little complexity. It is noted that the insignificance of a civil case is the basis for the formation of rules for simplified procedure.

Keywords: simplified procedure, insignificant cases, cases of little complexity, judicial procedures, court session.

EXAMINAREA CAUZELOR ÎN ORDINEA PROCEDURILOR SIMPLIFICATE - DIRECȚIA OPTIMIZĂRII PROCEDURILOR CIVILE

Articolul este dedicat studierii procedurilor de simplificare a procedurilor civile ca unul dintre domeniile îmbunătățirii sale. Se observă că legislația procedurală civilă a Ucrainei a adoptat, în general, ideea reglementării procedurii simplificate pentru cauze civile, care acum a primit o interpretare legislativă destul de largă în sistemele procedurale străine de diferite tipuri. În același timp, problema eficacității unei astfel de comenzi, precum și conținutul esențial al acesteia, rămâne nesoluționată. Se demonstrează că scopul principal al oricărei proceduri de examinare a cazurilor civile este comoditatea și ușurința de utilizare pentru participanții la proces, în combinație cu garanțiile fundamentale ale justiției. Autorul formulează teza conform căreia simplificarea este posibilă și chiar necesară pentru așa-numitele categorii simple de cazuri civile. Lucrarea notează că ne semnificația unui caz civil stă la baza formării regulilor pentru procedurile simplificate.

Cuvinte-cheie: procedură simplificată, cazuri ne semnificative, cazuri de complexitate ne semnificativă, proceduri judecătorești, ședință de judecată.

Постановка проблеми. Проблема спрощення судових процедур існує стільки, скільки існує саме цивільне судочинство. Найбільш знакові періоди розвитку цивільного процесуального права відображають безперервність пошуку оптимальних форм процесуальної діяльності суду і учасни-

ків судового процесу. У певному сенсі оптимальна цивільного форма судочинства синонім спрощеної. Показова в цьому плані еволюція цивільної процесуальної думки і законодавства. Мабуть, не без підстав, спрощення цивільного судочинства розглядається як один з напрямів його удосконалення.

Сьогодні ідеї спрощення цивільного процесу отримують своє продовження, і насамперед, у контексті загальної вимоги забезпечити доступність правосуддя з цивільних справ. Одна з Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи № R (81)7 від 14 травня 1981 року прямо і націлювала європейські країни на впровадження процедур спрощення і прискорення цивільного судочинства. Видимим результатом роботи європейських держав в цьому напрямку стали процедури розгляду позовів з невеликою ціною, що набрали чинності у вересні 2009 року.

Зазвичай переваги спрощених судових проваджень пов'язують з процесуальною економією, що виражається в зниженні судових витрат учасників справи і держави, скороченні термінів судового розгляду, більш простому порядку здійснення судочинства при дотриманні тих же процесуальних гарантій справедливості судового процесу. Така постановка питання цілком правомірна. Існують окремі категорії цивільних справ, для яких зовсім не обов'язково здійснення повного комплексу цивільних процесуальних дій. Важливе інше – забезпечити можливість отримання швидкого, необтяженого зайвими формальностями і відносно недорогого судового захисту порушених прав.

Актуальність теми. Приведеним вище зумовлюється актуальність пропонованої теми статті, оскільки від теоретичного обґрунтування моделі спрощеного провадження багато в чому залежить ефективність цивільної процесуальної діяльності суду і учасників судового процесу, а також напрями подальшої оптимізації цивільного судочинства.

Стан дослідження. У традиціях вітчизняної цивілістичної процесуальної науки звернення до складних питань судового розгляду цивільних справ. До проблеми спрощених проваджень в цивільному судочинстві в тому чи іншому контексті зверталися Ю. В. Білоусов, С. С. Бичкова, С. В. Васильєв, О. В. Гетманцев, К. В. Гусаров, О. В. Дем'янова, І. О. Ізарова, В. В. Комаров, В. А. Кройтор, М. П. Курило, Ю. В. Навроцька, Ю. Д. Притика, Г. П. Тимченко, С. Я. Фурса та інші вітчизняні вчені-процесуалісти.

Метою цієї статті полягає в аналізі особливостей розгляду справ у порядку спрощеного провадження в цивільному судочинстві України.

Виклад основного матеріалу. Цивільне процесуальне законодавство України в цілому прийняло ідею регламентації спрощеного порядку розгляду цивільних справ, що отримала сьогодні досить широке законодавче тлумачення в зарубіжних процесуальних системах різних типів. Вод-

ночас, треба думати, що проблема ефективності такого порядку, як і його сутнісне наповнення, залишається ще не до кінця вирішеною. За свідченням Х. А. Джавадова, світова практика реалізації концептів спрощення позовного провадження для деяких категорій справ позовного провадження знає невдалі приклади нормативних конструкцій, реалізація яких не тільки не принесла очікуваного спрощення, але й створила тривалі і незручні процедури, що залишаються із-за цього незатребуваними.

На думку цитованого автора, потенційні переваги стануть дійсністю тільки в тому випадку, якщо спрощення судочинства буде розумним. Інакше кажучи, спрощене судочинство повинно застосовуватися в тих справах, у яких воно доцільно, а суть спрощення не повинна перешкоджати досягненню цілей цивільного судочинства, а також негативно впливати на справедливість процедури розгляду справи. Такий результат можливий лише у випадку, якщо спрощення торкнеться зайвих формальностей, і не торкнеться сутнісних моментів судових процедур [1, с. 300-301].

Складно не погодитися з цією думкою. Першочерговим завданням науки цивільного процесуального права є визначення можливих способів спрощення цивільного процесу та обґрунтування їх використання на ниві вітчизняного правознавства. Зарубіжний досвід дає необхідну основу для подальшої творчої розробки правил судочинства. Але незмінним залишається головне призначення будь-якого порядку розгляду цивільних справ – зручність і простота використання для учасників судового процесу в поєднанні з фундаментальними гарантіями правосуддя.

У цьому зв'язку, мабуть, не буде методологічною помилкою, з позиції оцінки цивільного процесуального законодавства і закріпленої ним моделі спрощеного позовного провадження, виявлення сфери застосування спрощених правил і судових процедур. В якості базисного сформулюємо тезу про те, що спрощення можливо, та навіть необхідно, щодо так званих нескладних категорій цивільних справ.

Зрозуміло, що термін «нескладний» часто вживається у повсякденному сенсі, носить багато в чому оціночний характер. При цьому, сам законодавець протиставляє розглядуваний термін, категорії «справи незначної складності».

В ст. 19 ЦПК України йдеться про те, що спрощене позовне провадження призначене для розгляду: 1) малозначних справ; 2) справ, що виникають з трудових відносин; 3) справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за

межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; 4) справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Як бачимо, законодавець встановлює спрощені правила для різних категорій цивільних справ. І якщо з справами, що виникають з трудових правовідносин і справами про видачу судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України з одним з батьків не повинно бути серйозних розбіжностей, то визначення малозначності цивільної справи або його незначної складності викликає обґрунтовані дискусії.

Проблема ускладнюється тим, що в доктрині цивільного процесу досі не вироблена єдина позиція щодо тих категорій цивільних справ, які необхідно або доцільно розглядати в порядку спрощеного судочинства. Більш того, полярність висловлюваних думок така, що крім, власне малозначних справ, дослідники вводять все нові і нові оціночні категорії, надмірно ускладнюючи осмислення даного предмета.

Очевидно, що явна обґрунтованість чи необґрунтованість позову, як утім, і простота в здійсненні учасниками справи доказової діяльності не можуть бути покладені в основу нормативної регламентації спрощеного провадження. В іншому випадку, це свідчило б про те, що вже на етапі ознайомлення з позовною заявою, суддя визначає можливе судове рішення. Потрібні більш чіткі критерії визначення сфери спрощеного провадження.

Втім, побічно це розуміє і сам законодавець, повторюючи в ст. 274 ЦПК України ті категорії цивільних справ, які підлягають в обов'язковому порядку розгляду за спрощеними правилами цивільного судочинства. При цьому, цивільне процесуальне законодавство містить застереження, що у порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій цієї статті.

При вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження суд враховує: 1) ціну позову; 2) значення справи для сторін; 3) обраний позивачем спосіб захисту; 4) категорію та складність справи;

5) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; 6) кількість сторін та інших учасників справи; 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; 8) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Крім цього, законодавець встановлює категорії цивільних справ, які не можуть розглядатися в порядку спрощеного провадження. Так, в порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах: 1) що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, розірвання шлюбу та поділ майна подружжя; 2) щодо спадкування; 3) щодо приватизації державного житлового фонду; 4) щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування відповідно до глави 12 цього розділу; 5) в яких ціна позову перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 6) інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 1-5 цієї частини.

Таким чином, виходячи із змісту цивільного процесуального закону, правомірно говорити про те, що модель спрощеного провадження включає в себе як імперативні положення про застосування щодо окремих категорій цивільних справ, так і положення, що виключають будь-яку можливість розгляду певних категорій цивільних справ у порядку спрощеного провадження. Нарешті, модель спрощеного провадження може бути застосована для розгляду широкого кола цивільних справ.

Аналізуючи цивільне процесуальне законодавство в цій частині зазначимо наступне. Малозначність цивільної справи є основою для формування правил спрощеного провадження. Відповідно до ст. 19 ЦПК України, малозначними справами є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 3) справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням

чи оспорюванням батьківства (материнства); 4) справи про розірвання шлюбу; 5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У доктринальній юридичній літературі вже зверталася увага на завищений поріг ціни малозначного позову. Порівнюючи ціну незначного позову в Україні та ціну позову, що дозволяє ініціювати порушення спрощених судових процедур вирішення цивільних і господарських справ міжнародного характеру в Європейському Союзі, дослідники відзначають їх істотну відмінність [1, с. 300-301].

Варто, напевно, нагадати, що спрощені судові процедури вирішення цивільних і господарських справ міжнародного характеру в Європейському Союзі застосовуються для тих позовів, ціна яких, за загальним правилом, не перевищує 2000 євро.

Наступною категорією цивільних справ, які можуть розглядатися в порядку спрощеного провадження є справи незначної складності, які визнані судом малозначними. Звертає на себе увагу синонімічність, що використовуються законодавцем для понять «малозначні справи» і «справи незначної складності». Якщо в 19 ст. ЦПК України ці категорії розрізняються, то в ст. 274 відбувається їх ототожнення. Хоча, зрозуміло, що ці поняття відрізняються за своїм змістовним наповненням. Не випадкове, мабуть, і застереження законодавця, що для справ незначною складності пріоритетним є їх швидке вирішення. Дотримуючись норм цивільного процесуального законодавства, справою незначної складності може бути будь-яка цивільна справа, ціна позову якого не перевищує двісті п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, для якого не встановлено імперативне вимога розгляду в порядку загального позовного провадження і яка допущена в такій якості судом.

Малозначними цивільний процесуальний закон називає і справи про розірвання шлюбу, стягнення аліментів та захисту прав споживачів. Теза законодавця зрозуміла – аналізовані категорії цивільних справ не становлять, як правило, труднощів при їх розгляді. Однак при цьому, законодавець обмовляється, що малозначним буде справа про захист прав споживачів, якщо ціна позову в ньому не буде перевищувати 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. В іншому випадку – розгляд за загальними правилами позовного провадження. Вважаємо, що прив'язка до розміру прожиткового мінімуму для працездатних громадян помилкова. Слід

встановити, що всі справи про захист прав споживачів є малозначними.

У порядку спрощеного провадження, на думку законодавця, повинні розглядатися також і справи, що виникають з трудових відносин. Можна слідуючи за законодавчою логікою категорично ставити питання про простоту розгляду даної категорії цивільних справ? Предметом трудового права виступають суспільні відносини, що виникають в процесі виконання працівником певної трудової функції. У цій сфері правовідносин можливі численні спірні ситуації з різним ступенем складності їх розгляду і вирішення. Існуюча сьогодні судово-практика тільки підтверджує обґрунтованість даного твердження. Тому ми ставимо під сумнів рішення законодавця розглядати всі справи, що виникають з трудових відносин у порядку спрощеного провадження. Цікаво буде відзначити, що в європейських країнах міститься заборона на розгляд трудових спорів у порядку спрощеного провадження. Це підкреслює необхідність більш виваженого підходу до формування моделі спрощеного провадження.

Базисним елементом такої моделі є визначення конкретних категорій цивільних справ, які можуть кваліфікуватися як малозначні. По суті, навколо поняття «малозначні справи» повинно будуватися концепція спрощеного провадження. Однак сьогодні така концепція представляється не достатньо реалізованою.

Поки що вітчизняний законодавець намагається визначити конкретні категорії цивільних справ, які повинні розглядатися в порядку спрощеного провадження або умови, при яких можлива ініціація цього провадження. У числі таких умов законодавцем названі: ціна позову, значення справи для сторін, обраний позивачем спосіб захисту, категорія і складність справи, обсяг і характер доказів по справі, кількість сторін та інших учасників справи, чи представляє розгляд справи значний суспільний інтерес, думку сторін про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Найширший розсуд судді. При цьому, варто задатися питанням, а що первинно: кваліфікація справи як малозначної і як наслідок – застосування спрощеного провадження, або навпаки, рішення судді про можливість розгляду справи в порядку спрощеного провадження є підставою для висновку про те, що ця справа є малозначною? У зв'язку з цим актуальним є питання про те, чи мають значення обставини, зазначені в ч. 3 ст. 274 ЦПК України, для визнання справи малозначною? Або ці обставини враховуються судом

при вирішенні питання про те, чи можна розглядати справу, що не є малозначною, у порядку позовного провадження? Справа не стільки в послідовному дотриманні сенсу вживаних законодавцем термінів, скільки в механізмі визначення виду судочинства, вибору між спрощеним та загальним позовним порядком [1, с. 308]. Вважаємо, що дані умови є передумовами кваліфікації справи як малозначної, що ще раз свідчить про необхідність більш детальної розробки поняття і чіткої кореляції між ст. 19 та ст. 274 ЦПК України.

Звернемося до процесуальних особливостей розгляду справ у порядку спрощеного провадження. При цьому висловимо загальне зауваження про те, що, виходячи з етимології слова «спрощення», мова повинна йти про зміни існуючого алгоритму поведінки або про винятки із загального механізму дій.

Слід зазначити, що теорія і практика цивільного процесу оперує значною кількістю можливих засобів, способів і методів спрощення цивільної процесуальної діяльності. ЦПК України в редакції 2017 року не містить будь-яких положень, які свідчать про особливості відкриття провадження у справі, так само як і згадок щодо стандартних форм позовної заяви та інших процесуальних документів. Цивільний процесуальний закон у главі про розгляд справ у порядку спрощеного провадження, обумовлює перелік справ, які підлягають розгляду в цьому провадженні, строки їх розгляду, порядок вирішення заявлених клопотань.

Законодавець починає говорити про особливості спрощеного провадження стосовно до подачі заяв по суті справи. Повторимося до цього моменту діють загальні правила здійснення цивільної процесуальної діяльності. ЦПК України передбачає наступні особливості розгляду справи в порядку спрощеного провадження.

Так, в силу ст. 277 відзив подається протягом п'ятнадцяти днів із дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі. Позивач має право подати до суду відповідь на відзив, а відповідач – заперечення протягом строків, встановлених судом в ухвалі про відкриття провадження у справі. Треті особи мають право подати пояснення щодо позову в строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, а щодо відзиву – протягом десяти днів із дня його отримання.

Прикметно в контексті оцінки моделі спрощеного провадження, що законодавець не встановлює будь-яких вилучень із загального правила подання заяв по суті справи. Учасники судового процесу мають право подати весь можливий пе-

релік заяв: відзив на позов, відповідь на відзив, заперечення, пояснення з приводу позову.

Що стосується строків здійснення розглядуваних дій, то вони визначаються так само стандартним для вітчизняного законодавця способом – зазначаються в ухвалі про відкриття провадження у справі. Єдина ремарка в цьому плані – різні строки для подання відзиву на позов та пояснень третіх осіб стосовно позову. 15 і 10 днів відповідно. В іншому будь-яких істотних різницях немає.

Чи потрібна у повному обсязі процедура подачі заяв по суті справи у спрощеному провадженні? Вважаємо, що законодавець ускладнює цим порядком саму ідею спрощеного провадження. Думається, що не позбавленим підстав буде деяке скорочення правомочностей учасників судового процесу у цій частині.

Для спрощеного провадження є характерним зміна стадійності здійснення цивільної процесуальної діяльності. Стаття 279 ЦПК України передбачає, що розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, встановленими цим Кодексом для розгляду справи в порядку загального позовного провадження, з особливостями, визначеними у цій главі.

Розгляд справи по суті в порядку спрощеного провадження починається з відкриття першого судового засідання або через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі, якщо судові засідання не проводиться. Якщо для розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження відповідно до цього Кодексу судові засідання не проводиться, процесуальні дії, строк вчинення яких відповідно до цього Кодексу обмежений першим судовим засіданням у справі, можуть вчинятися протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі.

Підготовче засідання при розгляді справи у порядку спрощеного провадження не проводиться.

Як бачимо, законодавець відмовляється в рамках спрощеного провадження від проведення підготовчого засідання. Чи означає це, що спрощене провадження і зовсім може обійтися без підготовчих дій суду? Виходячи з сенсу і логіки закону, то відповідь на це питання буде ствердною. Суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

При розгляді справи у порядку спрощеного

провадження суд досліджує докази і письмові пояснення, викладені у заявах по суті справи, а у випадку розгляду справи з повідомленням (викликом) учасників справи – також заслуховує їх усні пояснення та показання свідків. Судові дебати не проводяться.

Іншими словами, вся підготовка цивільної справи до судового розгляду полягає в поданні учасниками судового процесу заяв по суті справи. Звідси впливає увагу законодавця до процедур подання заяв по суті справи у спрощеному провадженні. У свою чергу, суд, не проводячи ті дії, які зазвичай проводяться ним у підготовчому засіданні, не сприяє реалізації учасниками процесу своїх процесуальних прав, особливо у сфері доказування. Пасивність суду викликає серйозні побоювання.

Аналізуючи нормативну модель спрощеного провадження, дослідники акцентують увагу на тому, що відсутність підготовчого засідання, а по суті, самої підготовки справи до судового розгляду не дозволяє досягти цілей виділення даного провадження – зниження витрат учасників судового процесу та спрощення його ведення. Свою позицію науковці обґрунтовують тим, що у разі, коли процесуальним паперам надається значення основного, якщо не єдиного джерела відомостей щодо позиції сторони (вимоги, заперечення, аргументи, докази), навряд чи пересічний користувач судової системи впорається із завданням без допомоги професійного представника. Бажання спростити провадження і знизити витрати на нього не буде мати достатнього ефекту в разі виключення живого спілкування суду з учасниками провадження.

Крім того, відсутність підготовчого судового засідання ставить під сумнів можливість сторін вдатися до врегулювання спору за участю судді, так як саме в підготовчому судовому засіданні суд встановлює строки та порядок урегулювання спору за участю судді при наявності згоди сторін на його проведення. Не можна знайти жодного аргументу на користь того, що така процедура виявиться недоступною для нескладних справ. Тим більше, враховуючи їх нескладний характер, шанси досягти примирення високі. Участь суду у примирній процедурі зробить її більш змістовною, консенсуальною, ефективною, ніж абстрактна можливість укласти мирову угоду. Інша справа, що строки проведення такої процедури могли б бути більш стислими, а порядок – спрощеним [1, с. 316].

Правомірна основна теза автора – зведення підготовчих дій до подачі заяв по суті справи, без можливості проведення примирних процедур та

діяльності суду по роз'ясненню прав і обов'язків учасників процесу і змісту необхідних дій не дозволяє повною мірою встановити обставини цивільної справи, а отже ухвалити справедливе судове рішення.

Перейдемо до стадії судового розгляду, для якої повинні бути також характерні певні особливості. Законодавець встановлює, що у спрощеному провадженні проводиться судове засідання, але без виклику сторін. Розгляд справи по суті починається з відкриття першого судового засідання.

У цьому зв'язку, представляється важливим звернути увагу на кілька моментів. Перше – не зовсім вдале використання терміна «судове засідання», яке може дати хибне уявлення про кількість судових засідань. І друге – чи можна назвати процесуальну діяльність суду по розгляду справи по суті, що проходить без участі сторін, власне судовим засіданням. Дискусійність цього питання цілком очевидна.

Моделі спрощеного провадження багатьох зарубіжних країн використовують можливість переходу від спрощених судових процедур до звичайного позовного порядку розгляду справ. Тому викликає інтерес вітчизняний підхід до рішення питання, що розглядається.

Поки цивільне процесуальне законодавство містить лише одну норму, що стосується можливості переходу від спрощеного до загального порядку розгляду спірних справ. Так, відповідно до ч. 4 ст. 277 ЦПК України, якщо відповідач в установленій судом строк подасть заяву із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, суд залежно від обґрунтованості заперечень відповідача постановляє ухвалу про: залишення заяви відповідача без задоволення; розгляд справи за правилами загального позовного провадження та заміну засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням.

Таким чином, тільки при задоволенні заяви відповідача, який заперечує проти розгляду справи в порядку спрощеного провадження можливий розгляд справи за правилами загального позовного провадження.

У спеціальній юридичній літературі вже відзначається спірний характер рішення законодавця. За свідченням дослідників, з одного боку, мова йде про такі справи, кваліфікація котрих як нескладних є оціночною, а ціна позову в них досить велика. Безліч обставин може з'ясуватися після прийняття судом рішення про розгляд справи в порядку спрощеного провадження. Відсутність можливості перейти до загального порядку здат-

не створити труднощі в реалізації процесуальних прав учасників справи. З іншого боку, позовна природа справ спрощеного провадження являє собою достатню підставу для того, щоб допускати деяку альтернативу між загальним і спрощеним порядком розгляду. «Нескладність» справи може виявитися уявною. Можливість переходу до загального позовному порядку повинна допускатися законодавством, однак лише в чітко визначених випадках і на підставах, що не допускає довільного застосування, наприклад, за наявності обґрунтованого клопотання кого-небудь з учасників справи про призначення експертизи [1, с. 323-324].

Ми підтримуємо цю позицію і вважаємо, що запропонована модель спрощеного провадження потребує певного перегляду з метою досягнення її більшої оптимальності та ефективності.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави для висновку, що ідеї спрощення цивільного процесу отримують своє продовження у контексті загальної вимоги забезпечити доступність правосуддя з цивільних справ.

Український законодавець встановлює спрощені правила для різних категорій цивільних справ. Модель спрощеного провадження включає в себе як імперативні положення про застосування щодо окремих категорій цивільних справ, так і положення, що виключають будь-яку можливість розгляду певних категорій цивільних справ у порядку спрощеного провадження. Нарешті, модель спрощеного провадження може бути застосована для розгляду широкого кола цивільних справ.

Базисним елементом такої моделі є визначення конкретних категорій цивільних справ, які можуть кваліфікуватися як малозначні. По суті, навколо поняття «малозначні справи» повинно будуватися концепція спрощеного провадження. Однак сьо-

годні така концепція представляється не достатньо реалізованою.

Поки що вітчизняний законодавець намагається визначити конкретні категорії цивільних справ, які повинні розглядатися в порядку спрощеного провадження або умови, при яких можлива ініціація цього провадження.

ЦПК України в редакції 2017 року не містить будь-яких положень, які свідчать про особливості відкриття провадження у справі, так само як і згадок щодо стандартних форм позовної заяви та інших процесуальних документів. Законодавець починає говорити про особливості спрощеного провадження стосовно до подачі заяв по суті справи.

Моделі спрощеного провадження багатьох зарубіжних країн використовують можливість переходу від спрощених судових процедур до звичайного позовного порядку розгляду справ. Запропонований порядок переходу від спрощеного провадження до звичайного позовного провадження потребує певного перегляду з метою досягнення його більшої оптимальності та ефективності.

Список використаної літератури

1. Джавадов Х. А. Проблеми ефективності цивільного судочинства. К.: Вид-во «Юридична думка», 2018. 334 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

ГУЛИК Андрій Григорович,
кандидат юридичних наук, суддя Львівського
окружного адміністративного суду;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GULYK Andriy Hryhorovych,
Ph.D. in Law, Judge of Lviv District
Administrative Court;
gena29-78@ukr.net;